

עלון מס' 2 / ר"ח ניסן התשפ"א

פִּיסַת מְדְבָר וְהַר

העלון החודשי של מרכז סיור ולימוד סוסיא

תוכן העניינים

פיסת מדבר והר ועל הנעשה בביס'ש / עמוד 3

"כְּרִיחַ שָׁדָה" – תנ"ך במדבר ובהר / עמודים 4-5

"מעלה חרס בידו" – הפינה הארכיאולוגית / עמודים 5-6

"שְׂאֵר מְרוֹם עֵינֵיכֶם..." – הפינה האסטרונומית / עמוד 6-7

מעשה שהיה... היום לפני / עמודים 8-9

"זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקִיץ וְחֹרֵף" – על תופעות עונתיות בטבע

סביבנו / עמודים 9-10

"לנוע לנוע" – המלצות חמות לטיול משפחתי / עמודים 11-

12

מהנעשה בביס"ש

לאחר סגרים ממושכים סוף סוף קיבלנו היתרים ממשרד החינוך וצוות הביס"ש חוזר להדריך טיולים בתפוקה מלאה.

המשכנו במסורת של קריאת מגילה בבוקר פורים בבית הכנסת העתיק בתל מעון.

העברנו פעילות אסטרונומיה לתושבי סוסיא בה הכרנו את הכוכבים שנמצאים יחד איתנו במערכת השמש וגם כמה שנמצאים מחוצה לה, צפינו בהם דרך הטלסקופ והכרנו את הקבוצות והמזלות שמאפיינים את השמיים בתקופה הזו של השנה.

האירוח בבית ספר שדה חזר לפעילות ומתארחות כאן מגוון קבוצות באמצע השבוע ובשבתות,

בנוסף נשארו מקומות אחרונים לאירוח בשבת הקרובה, בליל הסדר ובחול המועד פסח, מהרו להזמין מקומות.

בחול המועד פסח הקרוב צפויות מגוון פעילויות לכל המשפחה בהן סיורים בסוסיא הקדומה, בתל זיף ועוד.

מוזמנים להתעדכן בפעילות שלנו באתר של הבית ספר שדה, בעמוד הפייסבוק שלנו וגם באינסטגרם.

מילה על "פיסת מדבר והר"

הולדתו של העיתון האלקטרוני של בית ספר שדה סוסיא מתרחשת שנה אחת לאחר פרוץ מגיפת הקורונה. אומרים שהפרה רוצה להניק יותר ממה שהעגל רוצה לינוק, ומה לעשות... אנו, צוות בית ספר שדה, שהורגלנו להוביל את תלמידי ישראל בשביל הארץ הטובה, להדריך, לספר, לשתף, להמחיש ובעיקר לתת, רוצים כל כך להמשיך ולספר את סיפורה של הארץ הטובה ובעיקר את סיפורי ההר, הספר והמדבר. אז הנה, הגיליון השני בידיכם, והוא ממשיך מסורת של חודש בחודשו. אנו מקוים כי מידי ראש חודש, נביא בפניכם את סיפורי ההר ושוליו בואכה המדבר: טבע, מורשת, עדכוני שטח, דיווחי פריחה, המלצות למסלולי משפחה, אסטרונומיה, שדאות, ארכיאולוגיה ותנ"ך.

מדוע "פיסת מדבר והר"? זהותו של בית ספר שדה מיוסדת על המפגש בין הר לבין מדבר. הביס"ש הינו תבנית נוף מולדתו. מקומנו על קו התפר המדויק שבשולי רכס מעון עם דרום מדבר יהודה, הינו מפגש של ארץ נושבת עם מדבר. לשילוב הזה השלכות מיוחדות כמעט בכל אחד מרבדי הנוף: במימד הפיסי, הצומח והחי ובעיקר במימד האנושי לאורך הדורות. ועל כל אלו באנו לספר....

מוזמנים לעקוב ולקבל מאיתנו את "פיסת המדבר וההר"!

עטרת, בארי, טל, יסכה ועדי,

צוות ביס"ש תשפ"א

"בְּרִית שְׁוֶה" – תנ"ך במדבר ובהר

אזורי המחקר וההדרכה של בית ספר שדה סוסיא- בהר, בספר ובמדבר, רוויים בסיפורים והקשרים תנ"כיים. בפינה זו נעמוד מידי חודש על משהו מן המרחב שלנו בראי התנ"ך והזמן.

הפעם בעקבות הבשלת השעורה

בימים אלו אנו יוצאים לעמקים הרחבים בדרום הר חברון ורואים אותם מוריקים בשמיכת שעורים או חיטים, וזו הזדמנות לעמוד מקרוב על ראשיתו של מעגל השנה החקלאי.

כידוע, בכל שנה מתקיים רצף חקלאי שראשו בחודש ניסן ואחריתו בסוכות. בחודש ניסן התבואה מתחילה להבשיל, בסיון נקצרת (אחרי קציר שעורים שהחל בפסח וכלה בקציר חטים בשבועות), ונאספת סופית מן הגרנות אחרי הדיש והזריה, כמעט בחודש תשרי, במקביל לשלהי הבציר ותחילת המסיק.

בקיצור-

בפסח- הבשלת התבואה

בשבועות- קציר התבואה

ובסוכות- סוף אסיף התבואה

"שמור את חודש האביב ועשית פסח לה" אלוקיך"

מפסוק זה עולה שיש קשר בין החג המכונה "אביב" לבין החג המכונה "פסח" והמציין את יציאת מצרים. בימינו, המושג "אביב" מורה על עונת המעבר בין ימות הגשמים לימות החמה אך חודש האביב הנזכר בתורה והנסמך לחג הפסח מורה על משמעות שונה המתייחסת למצב היבול בשדה.

אביב מורה על שלב מסוים של הבשלת התבואה, הוא מתרחש בחודש ניסן, סמוך לחג פסח.

במועד זה גבעולי השעורה מתקשים וגרגריה תופחים, ובהמשך מבשילה גם החיטה. חודש האביב תמיד יחול באותו מיקום במחזור השנתי מכיון שהוא מוכתב עפ"י מחזור החמה.

"והפשתה והשעורה נִפְתָּה (=הוכתה) כי השעורה אביב והפשתה גבעול והחיטה והכוסמת לא נכו כי אפילות הנה".

נבין את הקשר בין חודש האביב- חג הבשלת השעורה לבין חודש ניסן- חג הפסח.

חודש ניסן הוא החודש הראשון בשנת לבנה, הנחלקת ל 12 חלקים=חודשים. כידוע במעגל השנה היהודי אנו מקיימים את הציווי "שמור את חודש האביב" על ידי סינכרון של שנת החמה ושנת הלבנה. אלמלא העיבור אחת לשנתיים-שלוש, חג פסח היה נודד עם השנים על פני כל עונות השנה. העיבור מדגיש את הקשר המכוון בין חודש ניסן ומועד יציאת מצרים, לבין חודש האביב- מועד הבשלת השעורים.

אם אכן היה חג הפסח "נודד", היתה נוצרת מעין "הפרדת רשויות"- היינו חוגגים את חג הפסח לחוד, חג של שבח והודיה לקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים, ואת חג האביב לחוד, חג שהיה יכול גם להתפתח לחג פולחן חקלאי כפי שהיה נפוץ בקרב עמי כנען בימי קדם. במצב כזה היו בני ישראל מתפתים בקלות לחקות את שכניהם בעבודת אלילים הסוגדת

לבעל, ולאלת הפריזון, לבקש ולהודות על יכולים יפים וטובים. בא הרובד ההיסטורי ומבטל את המחשבה על אלוהים אחרים, בעצם הזיקה שהוא יוצר ליציאת מצרים- האירוע ההיסטורי הגדול ביותר בתולדות האנושות, כשישראל לראשונה הפכו לעם. כמו התבואה- צמחו, הבשילו, והרי הם בריאה חדשה. אירוע שכולו התחדשות וצמיחה.

ד"ר דורון שר אבי

"מעלה חרס בידו" – הפינה הארכיאולוגית

בפינה זו נציג מידי חודש מבט ארכיאולוגי והיסטורי במרחבי החר, הספר והמדבר- מרחבי המחקר וההדרכה של בית ספר שדה, ובכך נתרום לחן המקום ושורשיו הקדומים- על יושביו.

והפעם- מיהו הנביא יקין, ומיהו קין שאינו אחי הבל?

לאחר שבגליון הקודם "ביקרנו" באדוריים השוכנת בציר המערבי של דרום הר חברון, נפנה הפעם אל הקצה המזרחי. על מזלג הכבישים המובילים למעלה חבר ולבני נעים, שוכן אתר הבולט היטב בגובהו: 934 מטרים מעל פני הים. זהו נְבִי יָקִין. שם ערבי זה כביכול רומז לנביא עלום ושמו יָקִין. מיהו הנביא הזה? ובכן מסתבר ש"לא נביא ולא בן נביא" אלא "דרשת שם" מוסלמית, המקפלת מאחוריה תובנות גיאוגרפיות ותנכיות מעניינות, כפי שנפרט להלן.

נבי יקין שוכן על שולי רכס בני נעים ומשקיף אל דרום מדבר יהודה ושולי הר חברון. מבנה אבן ולידו חצר מוקפת גדר אבנים, מנציח, על פי מסורת מוסלמית מקומית, את מקום עומדו של לוט אחיינו של אברהם אבינו, עת נפרדו טרם הליכתו לסדום. מקום עומדו צויין כמדרך כפות רגליים החקוקות בסלע הטבעי בתוך המבנה (ניתן להיכנס ולראות בתוך המבנה הפתוח תמיד). גדרת אבנים סמוכה למבנה מצפון מערב, מציינת במסורת זו את מדרך כפות רגליו של אברהם אבינו, גם אותן ניתן לראות כיום באתר. לוט מונצח גם במסגד המרכזי בכפר נְבִי-נעים הסמוך, ובנותיו מונצחות במערה הסמוכה למבנה המרכזי, מצפון מזרח. המסורת המוסלמית היא רק מסורת, אך השאלה מה מקורה וכמה ריאליה אכן טמונה בה?

עיון מהיר ברשימת ערי נחלת יהודה בספר יהושע, פרק טו, יסגיר ישוב בעל שם מעניין: "מְעוֹן כְּרָמֶל וְזִיף וְיוֹטָה . וְיִזְרְעָאֵל וְיִקְדָּעַם וְזוֹנִחַ . הַקֵּין גְּבֵעָה וְתַמְנָה...". נשים נא לב שהישוב "הקין" נמצא ברשימה לא רחוק מיוטה (יטא דהיום), וזיף, המזוהה בודאות בתל זיף.

בשתי תעודות כתובות על גבי פפירוס שהתגלו לפני כששים שנה במערות מדבר יהודה, ושזמנן סוף ימי הבית השני, נזכר אדם שהתגורר "ביקים שבזיף".

לאור זאת ניכר כי השם המקראי "הקין" הפך בימי הבית השני ל"יקים". אך כיצד הגענו ל"יקין" בפי המוסלמים?

מקור השם הערבי "יקין" הינו בדרשה המוסלמית כי כאן עמד אברהם לא רק בהיפרדו מלוט אלא גם בהשקיפו על פני סדום טרם הפיכתה, ואמר לא-לוהים: "אלוהי החוק והצדק- בערבית: "אל-חַק וְאֵל יָקִין"- הלא תעשה משפט?" (ובלשון הידועה מן המקרא: "הַשֵּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט?"). אגב, חשיבותו של המקום עבור המוסלמים כבר בתקופה המוסלמית המוקדמת, ניכרת מכתובת הקדשה המצויה כיום על משקוף המבנה וזמנה המאה העשירית לספירה.

גרעין גיאוגרפי ריאלי אכן קיים במסורות שנזכרו לעיל אודות מקום עומדו של אברהם בעת הפיכת סדום ועמורה. על פי ספר בראשית, יח ביקרו שלושת המלאכים את אברהם בחברון: וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מַמְרָא וְהוּא יָשָׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחַם הַיּוֹם. וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלוֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו...". ולאחר מכן מסופר - "וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי סָדָם וְאֶבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם". ואכן, ההולך מאלוני ממרא (חברון) מזרחה, מגלה שרכס בני נעים הוא הנקודה הראשונה ממנה נשקף בקע ים המלח.

אישוש ארכיאולוגי לנאמר כאן קיים בדמותם של חרסים מתקופת המקרא הפזורים על גבעת נבי יקין, וכן שרידים מימי בית שני ועד מרד בר כוכבא באתר סמוך המכונה "חור" בני-דר", המזוהה כ"יקים" של אותן תעודות. בפי תושבי הר חברון מכונה האתר לאחרונה כ"מצפה שלושת המלאכים".

מן האתר ניתן להשקיף לכל עבר ולראות במזרח את פתחי הקניונים ערוגות וחבר, את הר חולד ברמת מדבר יהודה, את פסגת אום דרג' ועליה מבנה המשטרה הירדני משנות החמישים, את העיר ערד באופק הדרום מזרחי, ואת ישובי דרום מזרח הר חברון. צפונה נראים בני נעים, וחברון, ובמערב ובדרום מערב – תל זיף, יוטה, אשתמוע וחלק מישובי הציר המערבי.

בארי בלויגרונד

שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם... – הפינה האסטרונומית

בשנים האחרונות, מתמחה מרכז סיוור ולימוד סוסיא, בזכות פעילותה של "הדובה הגדולה", באסטרונומיה תצפיתית לילדים ובני נוער. בפינה זו נשתף מידי חודש בחוויות האסטרונומיות המתרחשות אי שם לנגד עיננו, בכיפת השמים מעלינו, במקביל ממש לחיינו על פני כדור הארץ.

והפעם - מה בין רכב סוברו, לכלב ולחודש ניסן?

בתקופה זו של השנה סיריוס הוא הכוכב הבולט והזוהר ביותר בשמיים, סיריוס הוא הכוכב של קבוצת הכלב הגדול.

בעבר המצרים שמו לב שכאשר סיריוס עולה עם השמש (כשלא רואים אותו בלילה), הנילוס גואה, תופעה המתרחשת בקיץ. הם לא ידעו באותם ימים שזה קורה בהתאמה להפשרת השלגים בחלקים הגבוהים של אפריקה, כגון הר קניה, המהווים את ראש אגן הניקוז של הנילוס.

לכן ברור מדוע המצרים העריצו את הכלב, הפכו אותו לאל שלהם ועשו פסלים שלו.

אם נעבור מן הזוית המצרית אל זו היהודית: ביציאת מצרים כתוב "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו". האם יש כאן רק תיאור מטאפורי הרוצה לומר שכלום לא עמד בדרכם של בני ישראל? אם רק נבין את חשיבותו האלילית של הכלב בתרבות המצרית, הפסוק

הופך משמעותי אף יותר כי רצונו לומר ש"אפילו כלב, שלו כוחות שמימיים, לא יכל להם לבני ישראל". ואם לא די בכך הרי שהמילה סַאָרְיוֹס ביוונית משמעותה "החורץ".

לצד סיריוס נמצא צביר הכוכבים "כימה". בצאתכם בלילה חשוך תוכלו לזהות אותו כמו כתם אור קטן, אך בעיניים חדות תראו 7 צבירי כוכבים המכונים גם סובארו- ממש כמו הסמל המסחרי של רכבי סובארו.

הגענו למזל החודש- טלה.

היום המזל מופיע במערב, קצת לאחר השקיעה. הוא לא ברור מאוד כי הוא מתקדם לזמן שבו הוא יהיה מוסתר מאחורי השמש.

מזל טלה מייצג את האל של המצרים- הטלה, מפרשים רבים ידעו זאת וציינו שזו כנראה הסיבה בבחירת הטלה לקורבן הפסח.

ביציאת מצרים הצטוונו על מצוות קידוש החודש על פי הלבנה. רוב העמים ביססו את לוח השנה שלהם על פי החמה. וכשהקב"ה אומר "החודש הזה לכם..." - הוא מצוה למעשה על קיומו של לוח שנה נפרד משאר העמים. ודאי מן הלוח המצרי. אך כידוע הייחודיות היהודית ניכרת בסוד העיבור המסנכרן בין לוח שנה ללוח חמה ומדגיש את תפקידם של ישראל להיות חלק פעיל בעיצוב הלוח ובשמירת חודש האביב החקלאי סמוך למועד יציאת מצרים.

ואם כבר בטלה עסקינו, כשמזל טלה נמצא עם השמש (בניסן) זוהי גם עונת ההמלטות של הכבשים, וזה אולי עוד הסבר לכך שהטלה הוא המזל של החודש.

מעשה שהיה... היום לפני...

כל יום ושעה בחיינו נהפכים מבלי משים לרגעים היסטוריים של ממש, אם רק ניצוק משמעות לרגעים אלו. האם בעוד 100 שנה, מעשינו יופיעו בפינת ההיסטוריה "היום לפני"? בפינה ההיסטורית נעלה מידי חודש אירועים היסטוריים מרתקים בתולדות העם והארץ, שהתרחשו בחודש זה, שהרי עם ללא עבר "ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל".

והפעם - "מעשה באיל ניגוח בליל הסדר"

"הדבר הזה אירע בחמישה עשר בחודש כסנתיקוס" כך יוסף בן מתתיהו, בתארו את נאום אלעזר בן יאיר ואת ההתאבדות הגדולה במצדה, מספר גם מתי התרחש אירוע זה. כסנטיכוס הוא השם היווני של חודש ניסן!!!

במילים אחרות, על פי יוסף בן מתתיהו, ליל פסח הינו הלילה האחרון של המורדים במצדה. למחרת, על פי סיפורו, כשיעלו חיילי הלגיון על מצדה- מורדי מצדה כבר יהיו ללא רוח חיים. אם נקבל את סיפורו של יוסף בן מתתיהו כלשונו- הרי שאנו ניצבים בפני דרמה מטלטלת: תחת טלטלת החומה הקורסת בפני איל הניגוח בליל פסח, יושבים היהודים במצדה בבית הכנסת הסמוך, מרחק כמה עשרות מטרים צפונה מן הנקודה בה נפרצה החומה, קוראים הלל, שרים על חירות אך מרגישים את קיצם קרב. הרומאים מקרבים את קיצם של יהודי מצדה והללו, שרים על חירות. "עבדים היינו לפרעה במצרים עתה בני חורין", פותחים בגנות ומסיימים בשבח. אם רק נדמיין את העיסוק ביציאת מצרים תחת רגעי הכיבוש הרומי את מצדה, נבין את הדרמה הגדולה שיצר יוסף בן מתתיהו.

הסוף לכאורה ידוע- הרומאים משתהים עד הבוקר בעלייתם דרך הפרצה בחומה אל ההר. באותן שעות, מוביל אלעזר בן יאיר את הקהילה כולה לשלוח יד בנפשה.

אבל.....

ממצא אחד מעניין יוצר טוויסט בעלילה, לא בטוח שיוסף בן מתתיהו היה שש אלי אותה תגלית...

הארכיאולוג הלל גבע ניתח מחדש את ממצאי חפירתו של יגאל ידן במצדה. הוא הסיק שכאשר שמעו חלק מן המורדים את איל הניגוח בחומות, הם ברחו אל הארמון הצפוני של הורדוס, שהופרד מיתר חלקי ההר בחומה גבוהה. הרומאים נכנסו אל מצדה והיו צריכים להעמיק בה ולהגיע עד לארמון הצפוני, ובכדי להתגבר גם על החומה של הארמון הצפוני- הקימו סוללת עפר נוספת. בחפירתה 2000 שנה מאוחר יותר התגלו בה חרסים, קטעי מגילות, בדים ועוד, כולם הובאו לערימת העפר בימי מרד החורבן. בהגיעם אל הארמון הצפוני, ניהלו הרומאים קרב ארוך עם המורדים שהתבצרו בארמון הצפוני עד שנכנעו.

מדוע התעלם מכך יוסף בן מתתיהו? מדוע בחר להדגיש את ההתאבדות ההמונית ולא את המלחמה של הנותרים "עד הכדור האחרון"? ומה המשמעות שמנסה יוסף בן מתתיהו להדגיש בספרו על חג החירות? מבחינתו של יוסף בן מתתיהו, חורבן בית המקדש הוא גם חורבן היהדות. חוקרים רבים סבורים שהיתה ליוסף, כהן ירושלמי, סיבות טובות להאמין שהיהדות לא תצליח להתקיים אחרי החורבן. לכן העדיף אולי להנציח את עמו כעם של

גיבורים שלא נלקחו בשבי. מכל מקום, גם אם לא חשב כך יוסף בן מתתיהו, התנועה הציונית ודאי ראתה בסיפור חורבן מצדה אירוע שראוי להאדיר, כעדות מאות מסעות הפלמ"ח אל מצדה והשבעות חילות צה"ל על פסגתה במשך שנים. אולי רצה יוסף בן מתתיהו לספר שבליל פסח עם ישראל נולד ובליל פסח עם ישראל ירד מבמת ההיסטוריה, אך המעשה הציוני המודרני שנשען על סיפורים כגון אלו של "ידפת מסדה וביתר" (כלשון המנון בית"ר של ז'בוטינסקי) הוכיח כמה טעה יוסף בן מתתיהו. כשנסב אל ליל הסדר- נוסף השנה גם את סיפור מצדה אל ההסבה.

עטרת אמדדי ויסכה בן-הר

זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחורף – על תופעות עונתיות בטבע סביבנו

"איך שגלגל מסתובב לו..."- לוח השנה מסתובב ועימו הטבע במחזוריות מפעימה, לובש ופושט צורה, מחליף גוונים, שוקט ורוחש ושוה שוקט. בפינה זו נעצור צידי חודש להתבונן במה שהטבע מזמן בה בעת, בבחינת "ואידך זיל גמור" וצא לטבע לחוש במו עיניך...

הפעם- חודש ניסן / גביעונית הלבנון ואירוס שחום

לכבוד ראש חודש ניסן החלו שני מוקדי פריחה יפהפיים באזורנו, מהרו לבקר ולצפות ובגיחה אחת להרויח שני מוקדים מאד סמוכים זה לזה על כביש 90 הבא מן הנגב ועולה אל דרום הר חברון.

גביעונית ערבית (זן של גביעונית הלבנון)

אם נרד מהר עמשא אל בקעת ערד נחלוף על פני חורבת קריות השוכנת ממזרח לכביש 80. חלק זה של בקעת ערד מכונה לפיכך "בקעת קריות" נמשך עוד כמה מאות מטרים ומשמאלנו על כרי העשב הירוק נבחין במאות פרטים של צמח שתפחתו מזדקרת עם המון פרחים ארגמניים הנראים גביעים הפונים כלפי מטה. משיקולי בטיחות- אם באנו מצפון כדאי שנמשיך עוד מעט דרומה לעשות פנית פרסה בכניסה לבסיס הנח"ל ולשוב צפונה ולעמוד בשוליים הרחבים ביצידי הכביש.

גביעונית ערבית הינה זן של גביעונית הלבנון ולה פריחה המתנשאת כמגדל-פעמונים. הצמח עשוי מגבעול ארוך וחזק שאורכו 15 עד 20 מ"מ, ממנו פורחים פרחים שפניהם כלפי מטה- נראים הפוכים. הפרחים נראים צנועים, ומלוא יופיים מתגלה רק במבט מקרוב.

גביעונית הלבנון פורחת בראשית האביב, ובבקעת קריות ממש כעת בחודשמרץ.

הגביעונית אינה בררנית, גדלה בקרקעות שונות. היא נפוצה בארץ באזורי ההר והשפלה היים-תיכוניים ובחבל הספר. תפוצתה העולמית מצומצמת למזרחו של הים התיכון, מארץ-ישראל ועד טורקיה בלבד. המין אינו כה מצוי, ולכן הוא נחשב צמח מוגן..

צילום: אוהד בנימיני

אירוס שחום

האירוס השחום הוא מין אחד מקבוצת אירוסי ההיכל- הגדולים ואולי ההדורים ביותר בין פרחי ארצנו. פה אצלנו, ממש מתחת לאף קיימים מספר מוקדי פריחה של האירוס הזה: הידוע והמוכר נמצא על גבעת ה'לס הנמוכה הסמוכה לשער של גן לאומי תל ערד מדרום. שני מוקדים נוספים נמצאים האחד על המורדות המזרחיים של רכס מעון מעט מתחת למצפה יאיר, והשני מאתגר יותר להגעה ואיתור-במורדותיו של ואדי אבו שבן העובר מתחת לכרמל וזורם צפונה לכיוון נחל חבר עליון.

האירוס השחום הוא גיאופיט הנושא בגאון פרח מפואר. גובהו 40 ס"מ. העלים רחבים למדי וישרים או כפופים-חרמשיים קלות. קנה-השורש עבה וקצר, חסר שלוחות..

האירוס השחום פורח במרץ ואם לא מתחמם מהר מידי אז גם בראשית אפריל. צבע הפרח חום-ארגמן כהה, כמעט שחור, וכולו אחיד, ללא הבדל בצבע בין עלי-העטיף הפנימיים לחיצוניים. גם לעלים אותו צבע.

אירוס שחום הוא צמח אנדמי (כלומר שזהו בית גידולו היחיד בעולם) לארץ-ישראל שמשני עברי הירדן. הוא מופיע במדרונות ההרים היורדים לבקע הירדן משני צדדיו: במזרחו- בגלעד ובדרום הגולן, ובמערב בעיקר במדבר שומרון ובמדבר יהודה.

האירוס שימש כהשראה לעיצוב דגמי עיטור. לפי פרשנותו של עזי פז- ה"שושן" הנזכר בתיאור מקדש שלמה (מלכים א' פרק ז' פסוק י"ט) "וְכִתְרָתָּהּ, אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ הָעַמּוּדִים--מַעֲשֵׂה, שׁוֹשַׁן בְּאוֹלָם: אֲרֵבֶּעַ, אֲמוֹת"-הוא בעצם אירוס, ואם כך הרי השימוש בפרח האירוס כעיטור בישראל מתחיל כבר בתקופת המקרא. כמו כן הוא מופיע בסמלי שושלות מלכי פרס והאיסלאם, בסמלי מלכי צרפת ואנגליה בימי הביניים, וגם בסמל תנועת הצופים ובסמלה של החברה להגנת הטבע בישראל

צילום: אוהד בנימיני

אנו מודים לאוהד בנימיני על התמונות

"לנוע לנוע"

"לנוע, לנוע בעקבי הצאן, לנשום אויר, להיחשף קצת לרוח, לגשם, לדברים מאוד מטהרים. כשמעיזים לצאת, זוכים להרבה ברכה במפגש החי עם העולם"

כך כתב יאיר הר-סיני הי"ד, תושב סוסיא, והשאיר לנו משימה: להימצא בתנועה. פינה זו מקיימת הלכה למעשה את "צו התנועה" ובה אנו ממליצים מידי חודש על מסלול טיול בהר תברון, תבל יתיר, מדבר יהודה ונגב, בדגש על הפרקטיקה הנדרשת בטיול משפחתי: ציר מעגלי, ופשוט להגעה וליישום עצמאי.

הפעם: נחל דימונה.

רגע לפני שהגוון הירוק והפורח של הנגב מתחלף בצחיחותו הידועה, אנו מציעים גיחה קצרצרה לחלקו העליון של נחל דימונה, בהיותו נגיש, קצר, ומאפשר השארת רכב במקום בטוח. נחל דימונה מהווה "אתר עליה לרגל" בעונת פריחת הנרקיסים, אך עדיין מרשים גם בעונה זו של השנה.

ראשו של נחל דימונה ממזרח לעיר דימונה, וסופו כשהוא נשפך אל נחל סילון ונחל חימר לאחר כ-15 ק"מ, כשהוא "זורם" לכיוון צפון מזרח. זו הזדמנות להזכיר שהשם דימונה מקורו ברשימת ערי הנגב של נחלת יהודה בספר יהושע פרק טו: "וקינה ודימונה ועדעדה". רוב חלקו הצפוני של נחל דימונה עובר בשטחי אש ולכן אינו מוכר לרבים, אך חלקו הדרומי מהווה מרחב טיולים פופולרי בקרב תושבי הדרום.

אופי המסלול: הטיול מתאים למשפחות. אורכו כ-4 ק"מ (כ-3 שעות בקצב משפחתי נח). המסלול מעגלי וניתן לחנות את הרכב בתחילת המסלול, כפי שנפרט להלן.

הוראות הגעה: האפשרות הפשוטה ביותר הינה להקליד ב WAZE - "הרב אלנקווה, דימונה" ולחנות בקצה המזרחי של רחוב זה.

(להלן הקישור:

https://waze.com/ul?a=share_drive&locale=iw&sd=k3PCQ.FF7BLke&env=il&utm_source=waze_app&utm_campaign=share_drive.

לאחר שחונים יש ללכת לכיוון עמוד החשמל הנראה היטב מן הכביש ועליו יש סימון שבילים כחול.

תיאור המסלול הרגלי: מגיעים לסימון שעל העמוד חשמל וממנו נמשיך בסימון הכחול לעליה קלה לנקודת תצפית ולאחר מכן ירידה לתוך הנחל. אנחנו אמנם בחודש ניסן אך רשמו לכם שבימי החורף (איזור ינואר) ניתן לראות על המצוק מימין פריחת נרקיסים מדהימה. הנרקיסים פורחים בכיסי עפר הקיימים בסלע. משמאל, ניתן לראות מערות. כמה מאות מטרים לאחר הירידה לנחל, השביל הכחול מבצע פניה חדה שמאלה ועוזב את הערוץ הראשי של נחל דימונה. נמשיך עם המסלול הכחול. לאחר עוד כמה מאות מטרים נראה משמאלנו מפל (יבש כמובן...). נמשיך בשביל הכחול עד שהוא מתחלף בסימון שבילים אדום. איתו נעלה בחזרה אל המקום שבו התחלנו את המסלול.

המסלול מזמן לנו בעונה זו התבוננות בצמחיית המדבר הפורחת. בכלל זו הזדמנות לחוש עד כמה בערוצי הנחלים של הנגב, מיגוון המינים ואחוז כסוי הצומח גבוה מאד, עד כי לעיתים ניתן לתהות אם זהו אכן "מדבר". אז אמנם אנחנו נמצאים כאן מדרום לקו 200 מ"מ גשם ועל פי ההגדרה אנו כבר במדבר. עם זאת העובדה שבימי קדם איזור זה היה נושב והוא התרחב דרומה עד מצוקיו של מכתש רמון, מלמדת שהמדבר האמיתי, הקיצוני- נמצא עוד הרבה דרומה מכאן.

אזהרות:

אין לטייל בנחל במזג אויר גשום וכאשר קיימות התראות על שטפונות בנחלי הדרום והמזרח. יש להתעדכן באתרי תחזית מזג האויר טרם היציאה למסלול.

המסלול אינו מתאים במזג אויר חם בחודשים תמוז-אב ואלול.

לייעוץ, הכוונה והדרכה, ניתן לפנות לעינב במרכז ההזמנות של בית ספר שדה סוסיא: 02

9961148